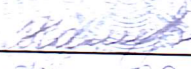
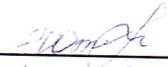

БЕКТЕМІН:
Мектеп директор:
Калиева Ж.К.

« 04 » 09 2022 ж

КЕЛІСЕМІН:
Оқу тәрбие ісі жөніндегі орынбасары:
Отарбаева Ж.А.

« 04 » 09 2022 ж

Шахмат

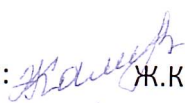
Үйірме жоспары

Мұғалім: Жұмабаев Н.Ж

Қыналы негізгі орта білім беретін мектепіндегі шахмат үйірмесінен жүргізілген жұмыстар бойынша

Анықтама

Қыналы негізгі орта білім беретін мектебіндегі шахмат үйірмесі аптасына 3 рет өтеді. Үйірмеде қазіргі таңда 20 оқушы бар. Олар 5,6,7,8 сынып оқушылары қатысады. Олар шахмат үйірмесіне қатыса отырып аудандық жарыстарда өз бақтарын сынап жүр. Аудандық мектеп аралық өткен жарыстарда қатысқаны үшін алғыс хатпен марапатталды. Мектепшілік болған жарыста Қалиева Сая I орын, Кәрібай Нұрболған II орын, Жүсіп Мадияр III орын иеленді.

Мектеп директоры: Ж.К.Калиева

Үйірме жетекшісі: Н.Ж.Жұмабаев

Түсінік хат

Шахмат ойынын тақта үстіндегі соғыс деуге болады. Онын кәдімгі соғыстан айырмашылығы-бұл соғыстың командирлері ойнаушы да, ал оның солдаттары тақта үстіндегі фигуралар. Ойнаушылардың біреуінің фигуралары - ақ, екіншісінікі - қара. Фигуралар өздерінің тұрған орындарына қарай әр түрлі қызмет атқарады.

Шахмат ойыны тұңғыш рет Индияда шыққан. Бірақ оның қай кезде шыққаны туралы нақты дерек жоқ. Дегенмен араб, иран, үнді жазушыларымен тарихшыларының шығармаларынан бұл жөніндегі мәліметтер көп кездеседі. Олардың барлығында да шахмат ойыны қалыптасқан, өмірге сіңісті ойын ретінде көрінеді.

Біздің заманымызға жеткен шахмат ойының терминалогиясын (атауларын) алып қарасақ, ол түгелдей дерлік иран тілінен алынғаны байқалады. Мәселен, «шах-мат» деген сөздің өзі екі түбірден құрылады. Шах-король (падишах), мат –өлді деген ұғым береді. Сонда бұл ойын қазақша «патша өлді» деп аталмақ екен. Бірақ әр ел шахмат ойынының тарау, даму эволюциясына байланысты өзіндік атауларды да қосып отырған. Мәселен, шахмат ойынында піл (слон) деген фигура бар. Бұл фигураның қазіргі кездегі формасында пілге еш ұқсастығы жоқ. Дегенмен, біз ол терминологияны өзгертпейміз. Онын себебі бұл фигура бір кезде шынында да піл формалас болған. Бара келе оны жасау, тақта үстінде пайдалану онша тиімді болмағандықтан, оның сырт формасы ғана өзгерген. Енді осы «піл» деген қазақ сөзінің тарихына сөз жіберсек, ол парсының«*phil*» деген сөзінен келіп шыққан. Пілді, мәселен, латынша «*alphies*»немесе «*alfinus*», испанша «*alfil*» дейді. Бұл сөздердің осыншама ұқсас болуының себебі бастапқы негізінің бірлігінен. Бірақ, бұл елдерге «піл» деген сөз парсы тілінен емес, араб тілінен ауысқан. Оны сөз алдындағы «*al*» (арап тіліндегі граматикалық қосымша) қосымшасы дәлелдеп тұр. Сол сияқты шахмат ойынындағы батыл фигура ферзь (уәзір) иранның «*frazin*» деген сөзінен шыққаны айқын.

Шахмат ойынының тұңғыш аты - чатуранга. Бұл үнді тілінде төрт мүше деген ұғым береді. Төрт мүше – төрт мүшелі әскер деген сөз. Бұған сол кездегі соғыс арбасы, піл, атты әскер, жаяу әскер кіретін болған. Чатуранга сөзінен барып арабтың чатрандж сөзі келіп шыққан. Қазақ тілінде кездесетін шатраш сөзінің тарихы да осы болуы айдан анық.

Бағдарлама 6-17 жас аралығындағы балаларға арналған.

Бағдарламаның тиімділігі – уақыт талабымен сәйкес. Жеке тұлғаны жетілдіру қиын мәселе болғандықтан, шахматты үйретудің құрылымы мен мазмұны мақсатқа бағытталған мінез қалыптастыруға тәрбиелейді. Сабақтан тыс білім беру жүйесінде шахматты үйрету жүйесі оқушылардың жеке қабілеттіліктерін айқындап, жетілдіре отырып оның тұлға ретінде жалпы жетілуі мен тәрбиесіне бағытталады

Бағдарламаның ерекшелігі балаға даралап білім беруге бағытталғандығында. Ол бағдарламаға енгізілген және екі негізгі бағыт алады. Алдымен әр шахмат ойнаушының тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып тәрбиелеуде, екіншіден әр тәрбиеленушінің өмірге көзқарасы, жағдаяттарды шеше білуі есепке алынады. Баланың жеке қасиеттерін табиғи, физикалық және психологиялық қасиеттерін білуді талап етеді.

Бағдарламаның жаңалығы мұғалімнің сабақтарда қолданатын балалардың жеке және жалпы логикалық ерекшеліктерін жетілдіретін дидактикалық материалдарын (карточкалар, шахматтық этюдтар және тапсырмалар) әзірлеуінде, зерттеу әдісін қолдануында (шахматтың шығу тарихы туралы рефераттар мен баяндамалар жазуында), мектептің материалдық жағдайын ескере отырып оқу-тақырыптық жоспарын құруда.

Бағдарламаның мақсаты : шахмат сабағы арқылы шығармашыл, дарынды жеке тұлға жетілдіруге жағдай жасау.

Бағдарламаның міндеттері:

Білім беру:

- Шахматтың шығу тарихымен таныстыру;
- Ойын ережелерін үйрету;
- Оқушыларға шахмат ойыны туралы теориялық білім беру, сайыстар өткізу ережелері мен таныстыру.

Жетілдіру:

- Тұлғаның логикалық ойлауын, есте сақтауын, орнықтылығын жаңа басқа да жағымды қасиеттерін жетілдіру;
- Төзімділігін, өз-өзіне және қарсыласына сынмен қарауын;
- Логикалық ойлау әлемі мен бейнелеп ойлаудың сұлулығын бойлатып, қоршаған орта туралы елесін кеңейту;

Тәрбиелік:

- Айналасына ұқыптылықпен қарау, жеке қасиеттерін жетілдіруге ұмтылдыру;
- Өзін тәртіпке салуға тәрбиелеу;

Бұл бағдарламаны игеру барысында оқушылардың пәнді игеруімен қатар ұжымда жұмыстана білуі қалыптасады.

Оқушылардың пәндік құзырлылығы:

1. Техникалық, оқушылардың

- Жаттығу ойындарында, мектепішілік, аудандық шахмат сайыстарына қатысуында;
- Ойын барысында шахматтық есептер мен этюдтарды шешу барысында қалыптасатын іс-әрекеттері.

2. Интеллектуалдық, оқушылардың

- Ойынға сараптама жасауымен;
- Арнайы әдебиеттерді оқуымен;
- Үздік ойыншылардың ойындарын қарап талдауымен қалыптасатын іс-әрекеттері.

**«Шахмат» үйірмесінің
күнтізбелік-тақырыптық сабақтар жоспары
34 сағат, аптасына 1 сағат**

№	Сабақ тақырыбы	Сабақтың мақсаттары	сағат саны	мерзімі	қосымша материал
1	Шахмат ойынының тарихы	Шахмат ойынының тарихымен танысады	1	5.09	Әдеп әліппесі
2	Шахмат тақтасы және нотация	Шахмат тақтасы және нотация туралы біледі	1	12.09	
3	Шахмат ойынының мақсаты	Шахмат ойынының мақсатымен танысады	1	19.09	
4	Шахмат фигуралары мен пешкілері	Фигуралар мен пешкілерді біледі	1	26.09	
5	Король (падишах) фигурасының жүрісі	Король фигурасының жүрісін біледі	1	03.10	
6	Ферзь (уазір) фигурасының жүрісі	Ферзь фигурасының жүрісін біледі	1	10.10	
7	Ат фигурасының жүрісі	Ат фигурасының жүрісін біледі	1	17.10	
8	Пешкі фигураларының жүрістері	Пешкілердің жүрісі туралы біледі	1	24.10	
9	Рокировка жасау	Рокировка жасаумен танысады	1	7.11	
10	Шах туралы	Шах туралы біледі	1	14.11	
11	Пат туралы	Пат туралы біледі	1	21.11	
12	Мат туралы	Мат туралы біледі	1	28.11	
13	Фигуралар мен пешкілердің бағасы, күші туралы	Фигуралар, пешкілер бағасы, күші туралы біледі	1	05.12	
14	Шахмат фигуралары мен пешкілердің өзара байланысы	Фигуралар мен пешкілердің өзара байланысын біледі	1	12.12	
15	Шахмат партияларын жазу	Шахмат партияларын жазумен танысады	1	19.12	
16	Жол қуалап жазу	Жол қуалап жазу дегенді біледі	1	26.12	
17	Шахмат ойынының барысы	Ойынның барысымен танысады	1	09.01	
18	Шахмат ойынының негіздері	Ойынның негіздерін біледі	1	16.01	
19	Шахмат ойынының стратегиясы мен тактикасы	Стратегиялар мен тактикалармен танысады	1	23.01	
20	Фигуралар мен пешкілерді орталық алаңда топтастырып ойнау және орталық алаң үшін күрес	Орталық алаң үшін күрес ұғымымен танысады	1	30.01	
21	Фигураларды орналастырудағы кейбір ерекшеліктер	Фигураларды орналастырудың ерекшеліктерімен танысады	1	06.02	
22	Шахмат партиясын қалай бастау керек?	Партияны қалай бастау керектігін біледі	1	13.02	
23	Дебюттің принциптері мен міндеттері	Дебют принциптерімен, міндеттерімен танысады	1	20.02	
24	Орталық шаршылардың дебюттегі ролі	Орталық шаршылардың дебюттегі ролін біледі	1	27.02	
25	Пешкілер мен артық жүрістер жасау-пайдасыз	Пешкімен артық жүрыс жасамау керектігін біледі	1	06.03	
26	Дебюттегі ширақ қимылдар	Дебюттегі ширақ қимыл жасай былуді үйренеді	1	13.03	

27	Қысқа партиялар	Қысқа партиялар ойнайды	1	27.03	
28	Қысқа партиялар	Қысқа партиялар ойнайды	1	03.04	
29	Қысқа партиялар	Қысқа партиялар ойнайды	1	10.04	
30	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер	Ойындағы есептер мен этюдтерды біледі	1	17.04	
31	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер.	Ойындағы есептер мен этюдтерды біледі	1	24.04	
32	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер. Екі жүрісте мат	Ойындағы есептер мен этюдтерды біледі	1	02.05	
33	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер. Екі жүрісте мат	Ойындағы есептер мен этюдтерды қолданады	1	15.05	
34	Шахмат ойынындағы есептер және этюдтер. Үш жүрісте мат	Ойындағы есептер мен этюдтерды қолданады	1	22.05	